

6.5.2009 HuK Kati Tiitola:
Folkloristiikkaa 2000-luvulla -seminaari 27.4.2009

Turun yliopiston folkloristiikan oppiaine järjesti 27.4.2009 luentoseminaarin, joka esitteli nykyistä folkloristista tutkimusta kolmen korkeatasoisen luennon kautta. Luennoimaan Turkuun olivat saapuneet folkloristiikan emeritaprofessori Annikki Kaivola-Bregenhøj, Suomen Kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Lassi Saressalo sekä perinteentutkimuksen yliassistentti Sinikka Vakimo Joensuun yliopistosta. Luentoihin liittyi ennalta nimettyjen henkilöiden kommenttipuheenvuorot, jonka jälkeen esitettiin yleisökysymyksiä. Kaiken kaikkiaan seminaari tarjosi mielenkiintoisia näkökulmia folkloristiikan tutkimukseen tieteenalan eri suuntauksista kokeneiden alan tutkijoiden esittäminä.

Kommenttipuheenvuorot täydensivät luento-osuuksia hyvin ja loivat vilkasta keskustelua, johon myös yleisö otti osaa.

Turun yliopiston folkloristiikan professori Pekka Hakamies avasi seminaarin tervetuliaissanoilla, jonka jälkeen luento-osuutensa aloitti Annikki Kaivola-Bregenhøj. Hänen teemanaan oli *Kerrontaa, esityksiä ja esiintymisiä*. Ydinkysymys Kaivola-Bregenhøjn luennossa oli, miten esiintyminen ja esittäminen eroavat toisistaan folkloristisessa tutkimuksessa, ja milloin suullinen esitys muuttuu kerronnalliseksi. Kolme avainsanaa olivat esitys, esiintyminen ja performanssi. Kaivola-Bregenhøj mainitsi, että Lauri Hongon mukaan kaikki folkloren käyttäjät ovat esittäjiä. Hän kyseenalaisti tämän ajatuksen omassa esitelmässään. Kaivola-Bregenhøj soitti kaksi ääninäytettä esimerkkeinä esityksen ja esiintymisen välisistä eroista. Toisessa näytteessä Kaivola-Bregenhøj oli haastatellut inkeriläistä Lenaa. Haastattelussa syntynyttä kerrontaa hän ei tulkinnut performanssiksi. Toinen ääninäyte oli kertoja Juho Oksasen haastattelusta, joka taas oli selkeä esimerkki tietoisesta performanssista. Kaivola-Bregenhøj mainitsi Marina Takalon esimerkkinä muuntautumiskykyisestä kertojasta, joka muuntui pienen piirin esittäjästä esiintyjäksi. Mielenkiintoisen kysymyksen hän totesi olevan, voiko sama ihminen muuntautua myös julkisesta esiintyjästä pienen piirin kertojaksi. Lopuksi Kaivola-Bregenhøj totesi, että performanssin olemuksesta ei ole olemassa mitään selkeää kaavaa, vaan se on löydettävä ja tunnistettava tapauskohtaisesti.

Kommenttipuheenvuoron Annikki Kaivola-Bregenhøjn luento antoi FT Tuija Hovi Kirkon tutkimuskeskuksesta, joka itse on tutkinut uskonnollisävytteistä kerrontaa. Hän

totesi performanssin olevan kattotermi, joka sisältää sekä esityksen ja esiintymisen. Hovin mukaan aineiston luonne ja tutkimusongelma määrittävät sen, onko termien avulla määrittely olennaista. Ajankohtaiseksi tutkimuskysymykseksi hän mainitsi narratiivisen tutkimuksen ja teknologian välisen suhteen: on syytä pohtia, onko esityksen ja esiintymisen tutkimus tarpeen myös virtuaalisessa aineistossa.

Seuraava luennoitsija oli Suomen Kotiseutuliiton puheenjohtaja Lassi Saressalo, jonka luennon aiheena oli *Etnisyyden monet kiemurat*. Hänen teemansa käsitteli etnisen ryhmän määrittelyä sekä etnisyyttä ja sen ilmenemistä folkloressa Ruijan alueella. Saressalo nimitti osuvasti Ruijaa etnisyyden laboratoriksi: paikaksi, jossa monet eri ryhmittymät ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Hänen mukaansa etniset konfliktit juontavat aina juurensa arvoasetelmaan, joka vallitsee etnisyysskysymyksissä. Tämä arvoasetelma jaottelee ihmiset "meihin" ja "muihin". Saressalo kuvaili etnistä ryhmäidentiteettiä menneisyyteen suuntautuneeksi ja alkuperää korostavaksi käsitykseksi kulttuurisesta erityislaatuudesta, joka liittyy perhettä, sukua ja paikallisyhteisöä laajempaan kokonaisuuteen. Etnisen ryhmän jäsenet ovat ryhmän hyväksymiä ja ulkopuoliset tunnistavat ryhmän erilliseksi. Etnisellä ryhmällä on myös etnonyymi eli ryhmän nimi ja sillä saattaa olla myös etnisiä symbolitunnisteita. Saressalo toi esille Karmela Liebkindin vähemmistö-enemmistö strategiat. Liebkind jaottelee enemmistöt ja vähemmistöt epävarmoiksi ja itsevarmoiksi. Saressalo puhui myös vähemmistöpolitiikan muodoista, joiksi hän mainitsi syrjintäpolitiikan, negatiivisen ja positiivisen segregaaation, akkulturaatiopolitiikan ja assimilaatiopolitiikan. Hän kertoi etnisyyden ilmenevän folkloressa mm. etnisinä stereotyyppinä, etnomyyttinä, etnotarinoina ja etnohumorina. Esimerkiksi Ruijassa Saressalo mainitsi kveenien asutushistorian tulkitsemisen perustuvan myyttiseen, spekulatiiviseen tai historialliseen aikaan tilanteen mukaan. Myös kveeniyttä voidaan hänen mukaansa määritellä myyttisen kveeni-identiteetin, suomalaiskveeni-identiteetin tai norjansuomalaisidentiteetin kautta.

Saressalon luento kommenttipuheenvuoron antoi dosentti Marjut Anttonen. Hän korosti etnisten ryhmien sisäistä diversiteettiä, ja sitä, että etnisyys määritellään ryhmän sisällä aina tilanteesta ja kontekstista riippuen. Hän puhui myös kansalaisuuden merkityksestä etnisen identiteetin rakentumisessa, ja totesi, että useat vähemmistöjen edustajat kokevat identiteettinsä olevan enemmänkin "sekä että -identiteetti" selkeärajaisen etnisen identiteetin

sijaan. Anttonen korosti myös termikiistan, jota kveenien keskuudessa käydään, liittyvän selkeästi Norjan valtion harjoittamaan vähemmistöpolitiikkaan.

Seminaarin viimeisen luennon piti Joensuun yliopiston yliassistentti Sinikka Vakimo. Hänen aiheenaan oli *Ikä- ja sukupuolinäkökulmia kulttuurin tutkimukseen*. Hän korosti luennossaan ikä- ja sukupuolinäkökulman huomioonottamisen tärkeyttä kulttuurien tutkimuksessa. Vakimon mukaan ikätutkimus on usein ollut sukupuolisokeaa ja sukupuolitutkimus ikäsokeaa. Hän korostikin sitä, että ikä- ja sukupuolinäkökulmat otettaisiin huomioon yhdessä toisiinsa liittyvinä. Keskeisiksi käsitteiksi ikä- ja sukupuolitutkimuksessa hän mainitsi intersektionaalisuuden, eli erilaisten erojen huomioon ottamisen, ikä- ja sukupuolijärjestyksen sekä ikäteot, joilla tarkoitetaan sukupuolitettua ikäisyyden tuottamista vuorovaikutuksessa. Vakimo tarkasteli myös folkloristiikan historiaa ikäkriittisestä näkökulmasta. Folkloristiikassa hänen mukaansa ikäkäsitteitä on tarkasteltu eniten lastenperinteen tutkimuksessa ja nuorisotutkimuksessa; vanhuutta sen sijaan on tutkittu vähemmän. Vakimo totesi, että yksilön omat kokemukset ikäisyydestään ja siihen liitetyt sosiaaliset positiot voivat erota toisistaan. Nykyään ikävaiheet eivät myöskään ole yhtä selvärajaisia kuin ennen vaan ne määrittyvät koko ajan uudelleen. Eri-ikäiset henkilöt puhuvat iästä ja sen merkityksestä eri tavoin. Vakimo toi esille esimerkkinä ikädiskursseista neljä tapaa esittää vanha nainen Suomen taiteen kultakauden teoksissa.

Kommenttipuheenvuoron Vakimon luennosta antoi Fil.dr. Lena Marander-Eklund Åbo Akademiasta. Hän pohti, mistä johtuu keskustelun puute ikä- ja sukupuolikysymyksissä. Hän mainitsi puheenvuorossaan "sokeat pisteet", joita tutkijoillekin usein tulee tutkimusta tehtäessä ja iän ja sukupuolen hän totesi tällaisiksi. Marander-Eklund on itse tutkinut mm.1950-luvun kotiäitejä ja todennut heidän ryhmänsä muodostavan tällaisen "sokean pisteen", josta aineistot vaikenevat. Syyinä on yhtäältä kotiäitien alisteisuus ja näkymättömyys miehiin nähden, toisaalta ilmiön tavanomaisuus, jolloin siihen ei kiinnitetä huomiota eikä kerrontaa synny.